

**Hepsi Aynı Şeyi Söyleyecekse
Bu Kadar Çok İktisatçıya Ne Gerek Var?**

PHILIPPE BATIFOULIER

BERNARD CHAVANCE · OLIVIER FAVEREAU

SOPHIE JALLAIS · AGNÈS LABROUSSE

THOMAS LAMARCHE · ANDRÉ ORLÉAN

BRUNO TINEL

À quoi servent les économistes s'ils disent tous la même chose:

Manifeste pour une économie pluraliste

© 2015 Les liens qui libèrent

Bu kitabın yayın hakları AnatoliaLit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

İletişim Yayınları 2699 • Politika Dizisi 182

ISBN-13: 978-975-05-2541-4

© 2018 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2018, İstanbul

EDİTÖR Ahmet İnsel

YAYINA HAZIRLAYAN Melike Işık Durmaz

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ece Ziya

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Hepsi Aynı Şeyi Söyleyecekse Bu Kadar Çok İktisatçıya Ne Gerek Var?

Çoksesli Bir İktisat İçin Manifesto

PHILIPPE BATIFOULIER

BERNARD CHAVANCE · OLIVIER FAVEREAU

SOPHIE JALLAIS · AGNÈS LABROUSSE

THOMAS LAMARCHE · ANDRÉ ORLÉAN

BRUNO TINEL

*À quoi servent les économistes
s'ils disent tous la même chose
Manifeste pour une économie pluraliste*

ÇEVİREN Çmla Akdere

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ · EYÜP ÖZVEREN - ÇINLA AKDERE	7
1 Demokratik Bir Toplum, Çoksesli İktisadi Çözömlömlere Yaşamsal Bir Gereksinim Duyar	31
2 Gerekli Ama Engellenmiş Bir Reformun Günlüğü	37
Birinci Perde: Çoksesliliğı planlı biçimde yok etmek	37
İkinci Perde: AFEP'in oluşumu ve önerileri	42
Üçüncü Perde, Birinci Sahne, Aralık 2014: Devlet Sekreteri öneriyi kabul ediyor	49
Üçüncü Perde, İkinci Sahne, Ocak 2015: Devlet Sekreteri geri adım atıyor	50
Sonuç	54
3 Tartışmayı Açalım: İtirazlar ve Yanıtlar	57
Birinci Tez	57
İkinci Tez	60
Üçüncü Tez	62
Dördüncü Tez	66
Beşinci Tez	68

Altıncı Tez.....	71
ÇERÇEVE: Gary Becker (Kriminolog).....	72
Yedinci Tez.....	73
Sekizinci Tez.....	75
Dokuzuncu Tez.....	79
Onuncu Tez.....	80
TERİMLER SÖZLÜĞÜ.....	83
İMZA YA AÇIK BİLDİRİ	
“İktisatçıların da Rekabete İhtiyacı Vardır”.....	87
İLK 150 İMZACININ LİSTESİ.....	91

Demokratik Bir Toplum, Çoksesli İktisadi Çözümlere Yaşamsal Bir Gereksinim Duyar

İktisat biliminin kötü uygulamalarının, özellikle de bu alanda dogmatik düşüncenin egemen olmasının, yurttaşları karşı karşıya bıraktığı gerçek tehlikelerin örnek bir resmini 2008 krizinde gördük. Bu konuda anaakım iktisatçıların sorumluluğu açık şekilde ortadadır. Fransa’da ya da başka ülkelerde öğretim üyesi olan ve Jean Tirole’ün Geneviève Fioraso’ya gönderdiği mektupta adlarına konuştuğu bu iktisatçılar, krizin gelmekte olduğunu kesinlikle fark edemediler. Hikâye hepimiz için oldukça tanıdık: Finansal piyasaların etkinliğine olan mutlak inançları nedeniyle böyle bir krizin meydana gelebileceğini asla düşünmediler. O dönemde dair bütün resmî raporlar “felaket körlüğüne” tanıklık ediyor. Su götürmez bir gerçeği ortaya koyduklarından ötürü bu olayları aklımızda tutmamız gerekir: İktisat, kaderimizi gözü kapalı teslim edebileceğimiz bir bilim olarak tahayyül edilemez. Dahası, anaakım iktisat kuramının yanılabilirliği, hem de devasa ölçülerde yanlışlığa düşebileceği açıkça ortadadır. Hatırlarsak, 1978’de ünlü iktisatçı Michael Jensen şu açıklamayı yapmakta bir an tereddüt etmemiş-

ti: “İktisatta, piyasaların etkinliği varsayımından daha sağlam ampirik temellere sahip bir önerme yoktur.” Bunu izleyen otuz yıl boyunca, iktisatçılar bu yanlış fikri yaydılar ve böyle yaparak, bugün tanık olduğumuz aşırı finansallaşmaya katkıda bulundular.

Bedelini ağır ödediğimiz ve daha da yıllarca ödeyeceğimiz bu felaketten kaçınmak için ne yapılmalıydı? Burada önerdiğimiz reformun yeterli olacağını düşünmek saflık olur. Finansallaşmanın, kaynak ve dinamizmini güçlü çıkar meselelerinde bulduğu açıktır; ki entelektüel eleştiri, haberdar olsa bile elbette bu meseleleri tek başına alt edemez. Bununla birlikte, safça bir tutum takınmaksızın, bizce anaakım iktisatçılarınkinden farklı seslere daha fazla yer vermek faydalı olabilirdi. Onlar, terazinin kefesini dengeleyecek koruyucu bir karşı kuvvet olabilirdi. Birçok heteredoks çalışma, özellikle spekülâtif dinamiklerin tehlikeleri konusuna vurgu yapar. Bu fikrin 2008’den önce dile getirilmediği sanılmasın. Bu görüş, eleştirel yaklaşımlar tarafından uzun yıllardır ortaya konan bir konu. Örneğin Marx, Keynes, Minsky ve daha birçok isim sayılabilir. Bu nedenle, eğer heterodoks çözümlere daha fazla yer verilmiş olsaydı, gerek spekülasyon gerekse piyasaların etkinliği gibi konularda daha ihtiyatlı bir tutum takınılabilirdi.

Bu kısımdan çıkan sonuç, iktisatçılar topluluğunun tartışma ortamını adeta mumla aradığıdır. İktisatçılar arasında teksesliliğin neredeyse tümüyle hâkim olması körleşmesini büyük oranda körükledi ve bugün bunun bedelini ödeyenler de yurttaşlardır. Bu başarısızlıktan çıkarılacak dersler, tam tersine eleştirel düşüncenin ve çoksesliliğin önemi konusunda ısrarcı olmamızı gerektiriyor. Bu aslında sadece iktisada özgü olmayan, ussalığın hayata geçirilmesini temel edinen hemen tüm alanlarda geçerli bir zorunluluktur. Kuşku ve eleştiri, tartışmasız biçimde bilimsel *ethosun* gerek-

ri, hatta onun temelidir. Bu yüzden, güvenilir iktisadi bilgiye ulaşma kaygısı taşıyan yurttaşlar iktisat alanındaki araştırmaların çoğulcu bir yapıda olmasını talep etmelidirler. Yani azınlık konumundakilere saygılı ve tektipleştirilmiş düşünceye kuşkuyla yaklaşan bir araştırma ortamı olmalıdır. Bu kadar aşikâr bir konuyu tekrar tekrar dile getirmek zorunda olmak bile hayli şaşırtıcı.

Başka bir deyişle, demokratik bir toplumda, yurttaşların kendi geleceklerini belirlemelerine imkân tanyacak, mümkün olan en açık tartışma ortamının sağlanması, normal ve sağlıklı olanıdır. Demokratik toplumun kurucu normu budur: Ortak fayda, farklı düşüncelerin karşı karşıya gelmesiyle üretilir. Kendi stratejilerini ne pahasına olursa olsun, hatta topluluğu felakete sürükleyecek olsa bile dayatmaya çalışan karşıt çıkarların bulunduğu toplumlarda, bu normun hayata geçirilmesi hiç de kolay değildir. Bu duruma direnebilmek için demokratik bir tartışmayı en fazla sayıda kişinin katılacağı şekilde sürdürmekten başka bir yol bulunmuyor. Oysa iktisadi analizin meşruiyeti ne yazık ki bazı çıkar sahipleri ya da dünya görüşleri tarafından tekelleştirildiğinden, böyle bir tartışma sürecinin sürdürülebilirliği de maalesef neredeyse olanaksız hale geldi. Haliyle, bilgili tarafların sürdürdüğü bir tartışma yerine, güvenilir bir alternatif yokmuş gibi sunulan çözümlerin yapay olarak dayatıldığına tanıklık ediyoruz. Bu risk çok tanıdık. “Tekil düşünce” olarak adlandırdığımız o bildik yüze sahip: Tüm iktisatçıların topluca tek bir çözümlemeyi yurttaşlara bilimsel ve tartışmasız bir gerçek olarak sunması, aslında tartışmanın askıya alındığı ve demokrasinin tehdit altında olduğu anlamına gelir. Başka bir deyişle, açık ve dengeli bir toplumda, iktisadi araştırma çoğulcu olmalıdır; öyle ki, içinde barındırdığı yanlış yorum ve aldatıcı çözümler eleştirel düşüncenin neşteriyle ayıklanabilsin. Bilimde bilgiyi ilerletmenin, de-

mokraside etkin bir tartışma ortamını yaşatabilmenin başka bir yolu yoktur.

Bunun gerçekleşmesi için en azından iktisadi yaklaşımların çeşitli olması gerekir. Çok uzun zamandır bu böyle. İktisat, ortaya çıktığı ilk zamanlardan bu yana hep çoksesliydi çünkü sürekli karşıt görüşlerin karşılaştığı bir ortamda gelişti. Bu bilimsel alanın tarihi zenginliğini yaratan da işte buydu. İktisat bu şekilde gelişti. Böyle bir çoksesliliğin zayıflamasından, hatta ortadan kalkmasından ve ortodoks iktisadın kendisini dayatmasından ancak son otuz yıldır söz ediliyor. Eskiden iktisat tartışmaları çok daha yoğun ve bugün ortodoks iktisat çalışmalarında görüldüğü gibi sadece kıyıda köşede kalmış ve ikincil önemdeki konular ele alınmaz; değer, para, kâr veya işsizlik gibi temel kavramlara da yönelinirdi. Bütün bu sorunlara ilişkin, birbirinden önemli ölçüde ayrışan ve önemli sosyal çıkarımlara sahip farklı yaklaşımlar mevcuttu. Tarihte farklı yaklaşımların çeşitliliğinden kaynaklanan bu zenginliğe dair bir fikir vermek için, 20. yüzyılla sınırlı kalarak birkaç heteredoks iktisatçı ismi sıralamakla yetinelim: Veblen, Commons, Schumpeter, Keynes, Sraffa, Pasinetti, Kalecki, Robinson, Hayek ve Galbraith. Bu çok etkileyici bir listedir. Ayrıca uzun zaman ağırlığını koruyan bu canlılığın yararını göstermek için Fransa örneğine bakmak yeterli olacaktır. Uluslararası düzeyde tartışmasız bir üne kavuşmuş iki önemli heterodoks akımın Fransa'da doğduğuna tanıklık ettik: düzenleme kuramı [*la théorie de la régulation*] ve teamüller iktisadı [*l'économie des conventions*].

Gördüğümüz gibi, iktisat sadece tek bir akımı benimseyen, üstüne üstlük hiç de öngörülü olamamış iktisatçıların eline bırakılamayacak kadar önemlidir. İktisat; tasarruf, eşitsizlikler, işsizlik, sosyal güvence ya da kamu hizmetleri gibi, kapsadığı bütün temel konularda birbiriyle çelişik analizleri içinde barındırır. Bunlar yoksa demokrasi olmaz. Oy-

sa bugün Fransa'da gördüğümüz gibi, anaakım dışı alternatif yaklaşımlar, hâkim akımın tümüyle çarpıtılmış değerlendirme kıstaslarını dayatmasına imkân verecek biçimde çoğunluk sultanı tarafından ötekileştirilme tehlikesiyle karşı karşıya. Biz şimdi bu hikâyeyi anlatacağız. Durum her ne kadar üzücü ve kaygı verici olsa da bunun bir kader olmadığını ve çoksensliliğin yeniden yaşama geçirilebileceğini iddia ediyoruz.